

**Поглед у изглед монографије Милине Ивановић
Баришић „Одевање у околини Београда - друга половина
19. и прва половина 20. века“. Етнографски институт
САНУ. Посебна издања, књ. 88. Београд 2017, стр. 205.**

Публикација ауторке Милине Ивановић Баришић о обрасцима и појавним облицима у култури одевања на подручју околине Београда објављена је на завршетку 2017. године, као 88. књига научних монографија, у оквиру Посебних издања Етнографског института САНУ. Чињеница да се о култури одевања може говорити непрестано и да, самим тим што је у питању један од кључних образаца понашања на основу којих су све културе дефинисане у односу на природно окружење, сваки резултат истраживања доноси нешто ново и нешто старо. У том правцу посматрано, и ово истраживање – спроведено у данас већ субурбијама једне балканске метрополе – садржи резултате сагледане у одговорима на изазове сукцесивних промена током временског распона од једног века. Монографија је организована у седам одељака, па, у *Уводним разматрањима*, улазимо у друштвено-економско-културне прилике на основу којих су се одвијали процеси промена у одевању – од традиционалног обрасца до модерног, до моде. Потом, у фокусу културе привређивања *Израде одеће: сировине*, наилазимо на разматрања о „предусловима“ и материјалима за коначан резултат – одећу и обућу, да би стигли до самих *Ствараоца одеће*, рекло би се безимених аутора, каквима их, неретко, стандардна етнологија назива. Преласком у одељак *Одећа: поглед у изглед*, ауторка Милина Ивановић Баришић стиже до размишљања о томе на који начин су мисаони процеси којима су, како их, у наслову претходног одељка одређује, ствараоци одеће претакали то своје идејно промишљање у опипљиве репрезенте динамично посматраних елемената народне културе одевања. Затим, *Одећом у функцији* потцртава став како спољашњи изглед досадашњих одевних образаца посматраног простора означава постојање бројних унутрашњих вољно-осећајно-спознајно обликованих порука. Напоследку, у одељцима *Одећа: израз лепог и пожељног* и *На крају* монографија заокружује целину разматрањем начина на који је народна, интуитивна спознаја естетике свеједно остала актуелна, чак и у времену прокламованог и истинског одбацивања традиционалног као пуновредног, те да се, на крају, ипак може сматрати чињеницом како су, упркос наизглед спорим и неприметним променама, припадници сеоских заједница неизоставно и непрекидно уграђивали свој вредносни систем у осавременавање начина живота, у овом случају, одевних образаца.

Иза првог читања научног доприноса монографије у којој су за истраживање одабрани географски заокружена област и њен етнографски пандан, омеђена област традиционалне културе одевања, следећи поглед говори о једном унеколико другачијем постављању према проблематици која се разрешава. Чињеница да је ауторка повезана вишеструким релацијама са, дискурзивно речено, објектом посматрања – што уједно значи да је, својом завичајношћу, имала прилику да „живи“ последице одређених циклуса промена, потом да, радом као кустос у музеју, активно учествује у систему заштите и очувања етнографског културног наслеђа, а да, као круну свега, достигне статус етнолог/антрополога у истраживачком пољу дисциплине, омогућила јој је да, пред нас, изнесе свеж приступ и његове резултате. Насупрот романтичарским завичајним монографијама са половине 20. века (о каквима је, између осталих, писао Иван Ковачевић, образлажући достигнућа домаће антропологизације), ауторка нас води кроз сукцесивне промене друштвено-културног окружења, које су, несумњиво, „окренуле ћурак наопако“ традиционалног система мишљења о томе шта је достојно, а шта ново и непристојно у народној култури одевања. Препознајући, у неку руку, тзв. метанастазичке струје кретања и у савременом окружењу државно промовисаних, професионално-друштвених миграција током несумњиво дугог периода социјализма у другој половини 20. века, показала је да живо ткиво културе не може ни на који начин бити омеђено у стандардизованим тумачењима и да, у овом случају, народна култура одевања, непрестано треба да буде редефинисана у својству интегрално схваћеног предмета истраживања у флексибилно посматраном времену и простору.

Учешће колегинице Ивановић Баришић у систему заштите етнографског културног наслеђа и време проведено у својству кустоса руковаоца збирки у музеју комплексног типа огледа се у моделовању монографије пред нама, тако што, неубичајено за истраживачку етнологију/антропологију, у образлагању материје, употребљава термине који су превасходно у релацијама с пољем деловања етнографске музеологије. Поглед у разматрану материју укључује нови угао, на основу кога се умањује несумњива дистанца од данас већ непостојећих традиционалних заједница и превазилази у одређеном периоду подразумевајућа егзотизација неурбаног Другог у тумачењима. Детаљи истраживачког наратива, којим су нам предочене свеобухватне информације о динамично посматраном и тумаченом домену одевања у околини Београда, на тај начин, излазе из оквира артефицијелног приступа који се, узмимо као пример, у

етнографском филму назива реконструкција обичаја и подразумева одређени идеалтипски предложак на основу кога се гради порука. Искуство ауторке у музејским репрезентацијама културе, које подразумевају разноврсне експозиције материјала, у овом случају нам омогућавају да монографију дословно визуелизујемо као садржај, а не искључиво линеарно пратимо као писану поруку. Неформални ставови музејских стручњака да, док производе културу о њој уједно причају (истините!) приче, у Одевању ... представља додату, пластично предочену вредност у репрезентовању резултата истраживања.

Говорећи надаље у прилог додатој вредности ауторских искустава у разрадама музеолошког приступа тумачењима етнографског културног наслеђа, сматрам како претходно изнешени ставови остављају простор за лични дискурс музејског руковооца збирки са данас превасходним задужењима у пољу народне културе привређивања, но, који је, исто тако, током деценија, истраживао и тумачио друге области народне културе. Методолошки приступ Миљине Ивановић Баришић у истраживањима и научном тумачењу истраженог, у сваком случају, превазилази тзв. стручно разматрање о изабраном феномену, у коме се, до танчина, износе подаци о културним сведочанствима и мало простора оставља за антрополошку надградњу. Управо стога, ауторка у свом приступу материјалу синтетички указује на ноторну чињеницу како је култура нераскидива целина у којој и последњи, наизглед ефемерни део, има утицаја на функционисање осталих елемената система. Како би се некадашњим речником изрекло, утицаји проистекли из најшире посматраних домена социјалне и духовне културе огледају се итекако у материјалним изражајима народних одевних образаца о којима говори *Одевање у околини Београда*. Практична примена таквог приступа су вишеструке могућности: да студенти етнологије/антропологије стекну прилику да много тога сазнају о методологији истраживања материјализованих културних сведочанстава, потом да музејски стручњаци примене неке од савремено предочених резултата, а напослетку и да се одређени закључци из монографије препознају као, у најмању руку, инспиративни за даља тумачења истраживачког и академског поља дисциплине.

И, на крају, монографска разматрања о одевању у околини Београда током изразито динамичног периода поновног настанка, утемељавања и престанка постојања традиционалних сеоских заједница – притом, тумачених укључујући етнолошка истраживања, укрштена су са узроцима и условима настанка, утемељавања и

престанка постојања државно-друштвеног уређења које је, у највећој мери, (п)одржавало систем вредности народне културе. Самим тим што је Милина у разматрањима концептуализовала значајне повезнице између стандардно поларизованих културних контекста народних *костима*, *ношњи* и модерног одевања – *моде*, уједно је показала да постоји читав валер у вредновању различитих образаца, почев од свакодневног, преко свечаног, у световном и религијском контексту, па све до ритуализованог, искључиво за тзв. свето време и простор. На другу страну, заснивајући излагање у одговарајућим одељцима на, између осталог, већ поменутом искуству музејског стручњака, што значи предочавајући избор сировина, израђених материјала, технологија и услова израде одеће, ауторка је, уједно, проговорила о друштвеним односима који су се огледали у полној подели рада и вредносним категоријама у којима је он представљао одређени културни капитал. Истовремено, у огледалу непрестано редефинисаног односа и равнотеже између модела аутаркично – тржишно, представљене су хоризонталне тачке пресека условљене променама на протоку хронолошке вертикале друштвено-државних система, током посматраног периода. Нимало занемарљиво је и то да је, у свом приступу, указала како, насупрот овешталом ставу о анонимном колективизму народне културе, постоје очигледне назнаке за значајан утицај личног, рекло би се ауторског доприноса различитим варијететима, насталим како у вертикалној перспективи протока времена и утицаја, тако и у хоризонталном пресеку разнородних условљавања – од материјалног статуса до естетских визуелизација и њихових опредмећења. Уједно, сваки од горенаведених ставова о добродошлом тројном статусу у процесу реализације монографије показао је како етнологу/антропологу свако искуство, како „световно“ тако и стручно-научно, омогућава да продуби опсервацију о истраживаном пољу, и да, на тај начин, прошири методолошке оквире и списак техника у раду. У таквом дискурсу, научни допринос у *Одевању у околини Београда* уједно може бити сагледан као својеврсно методолошко штиво, како би се језиком филмске продукције, проговорило о догађајима „иза сцене“, у несумњиво добро одабраном теренском раду етнологима омиљеног посматрања са учествовањем.

Марко Стојановић

Етнографски музеј у Београду